

καὶ σύμφωνο ὅχι μόνο μὲ τὴν θεωρία του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πεῖρα τῆς ιστορίας. Ἐάν επαληθέψῃ τὸ πρῶτο καὶ δεχθοῦν τελειωτικὸν οἱ χωρικοὶ τὸ σοσιαλιστικὸν κίνημα τῆς κοινοχτηγμοσύνης καὶ ἀποδειχθῇ βιώσιμο τὸ σοσιαλιστικὸν καθεστώς στὴν Ρωσία, τότε θὰ πῆ πως ἡ μαρξιστικὴ θεωρία χρειάζεται κἄποια μεταρρύθμιση σὲ μερικὰ σημεῖα. Πρῶτα στὴν ἀντίληψή της γιὰ τὴν ψυχολογία τοῦ χωρικοῦ καὶ δεύτερου κατὰ πόσον μπορεῖ μιὰ γεωργικὴ κοινωνία νὰ μεταβῇ ἀπότομα ἀπὸ τὸ γεωργικὸ στὸ σοσιαλιστικὸ καθεστώς μὲ τὴν μέθοδο τῆς τρομοχρατικῆς δικτατορίας χωρὶς διάμεσο ἀστικὸ καθεστώς μὲ ίσχυρὸ καπιταλισμὸ καὶ μεγάλη βιομηχανία.

Ο Πλεχάνωφ τοὺς μπολσεβίκους καὶ τὸν Λένιν τοὺς θεωροῦσε θερμοκεφάλους οὐτοπιστάς, ἀνθρώπους ποῦ δὲν κατάλαβαν καὶ τὸν μαρξισμὸ καὶ τὴν βαθιαλα ἔξελιξη τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ποῦ θέλησαν νὰ ἐφαρμόσουν μαρξιστικὰ συστήματα μὲ ταχτικὴ λαχωβίνων καὶ μπλαγχιστῶν, καταδικασμένη σὲ τελικὴ ἀποτυχία. Φαίνεται δὲ θρίαμβος τοῦ Λένιν καὶ τὰ ἄλλα δυσάρεστα τῆς μπολσεβίστικῆς τρομοχρατίας, ποῦ δυσαρέστησαν καὶ ἀγανάχτησαν πολλοὺς κορυφαίους σοσιαλιστάς, ἐπετάχυναν καὶ τὸ θάνατο τοῦ Πλεχάνωφ. Μὲ τὸ ἐνθουσιασμὸ εἶχε ἀρχίσει πρὸ 39 ἑτῶν τὴν μαρξιστικὴν προπαγάνδα του καὶ πῶς ἔθλεπε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ θίου του νὰ διαστρέφονται στὴν πράξη οἱ θεωρίες αὐτὲς ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς μαθητάς του ποῦ τὸν θεωροῦσαν τώρα ἔχθρὸ τους! Ο ἀνταποκριτής τοῦ «Temps» Λουδοβίκος Naudeau, περιγράφει στὸ φύλλο τῆς 23 Αὐγούστου 1918, μὲ τὸ τίτλο: «Fete funebre» τὴν κηδεία τοῦ Πλεχάνωφ στὴν Πετρούπολη. Ἀπειράριθμοι στέφανοι, λάβαρα καὶ κόσμος πολὺς πίσω ἀπὸ τὸ φέρετρο. Ἀλ-

λάς δλοι σχεδόν αὐτοί, μορφωμένος χθόνιος, θιασώται τοῦ μεγάλου ἐπαναστάτου σοφοῦ. Ὁ καθαυτὸς ἐργατικὸς κόδσυς ἐλλειπεῖ. Ἐτοι δὲ Πλεχάνωφ στάθηκε μακρὺ ἀπὸ τοὺς ἔργατες, εἴτε γιατὶ δὲν μπόρεσε νὰ κολακέψῃ τὰ ἔνστικτά τους δπως ἔνας Λένιν καὶ Τρόσκι, εἴτε γιατὶ φύσει ἡταν ἄνθρωπος τοῦ γραφείου καὶ τῆς σκέψεως καὶ πρωτοτόμενος ἐπομένως μόνο γιὰ ἀκαδημαϊκή, θεωρητική ἔργασία, εἴτε γιατὶ δὲ χαρακτήρας του δὲ συμβιβάζονταν εύκολα μὲ τοὺς ἄλλους.

Τὸν Πλεχάνωφ ὡς συγγραφέα τὸν διέκρινε μεγάλη μεθοδικότης, ἔξαιρετικὴ διαύγεια πνεύματος καὶ ἕνα προσόν, ποῦ κανεὶς δὲν τὸ εἶχε σὲ τέτοιο βαθὺδιάγνωστο, γὰς κατορθώνη σὲ κάθε ζήτημα, μέσα ἀπὸ τὸ πολύπλοκο χάος τῶν γεγονότων καὶ ἀντιφάσεων νὰ βρίσκῃ τὴν κεντρικὴ του ούσια καὶ νὰ τὴν διατυπώνη μὲ λίγες λέξεις σάγει εἶδος ἀξιώματος. Ὡς ἀντίπαλος στὴν πολεμικὴ του ἡταν ἐπικίνδυνος καὶ τὸν ἐφοδιοῦντο δλοι οἱ ἀντιφρονοῦντες. Μὲ τὴν μεγάλη του ἀναλυτικὴ δύναμη καὶ καθαρὴ σκέψη εύρισκε ἀμέσως τὸ ἀδύνατο καὶ τρωτὸ σημεῖο τοῦ ἀντιπάλου του τὸ διετύπωνε χτυπητὰ στὸν ἀναγνώστη καὶ ἐξηγοῦσε κατόπιν τοὺς ψυχολογικοὺς λόγους γιὰ τοὺς δποίους δὲ ἀντίπαλος του εἶχε τέτοιες καὶ δχι ἄλλες ίδεες. Ἀνέλιε τὸν ἄνθρωπο ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ τὸν παρέστειγε τόσο καθαρὸ ποῦ ἐπειθεὶ εύκολα τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἐλαττωματικὴ σκέψη τοῦ ἀντιπάλου του.

Καμὶδὲ φορὰ τὸ χιοῦμορ καὶ ἡ δημιουργία του, ποὺ σπανίως ἔλειπαν ἀπὸ τὰ γραπτὰ του, περγοῦσαν τὰ γόμιμα δρια τῆς ἀνδροφροσύνης καὶ πολλοὶ τὸν κατηγοροῦσαν δτὶ δὲν ἐδείκνυε τὸ ἀπαιτούμενο τάκτη καὶ καμὶδὲ φορὰ καὶ τὴ δι-

καιοσύνη ἀπέγνωτι τῶν ἀντιπάλων του. Στὴν πολεμικὴν του τὸν βοηθοῦσε πολὺ καὶ τὴν πολυμάθειά του, ποὺ ἦταν πραγματικῶς μεγάλη. Γνώστης τῶν κυριωτέρων εὑρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἦταν ἐνήμερος ἀπὸ πρῶτη πηγὴ τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων στὴν περιοχὴ τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐν γένει. Φιλοσοφία, ιστορία, πολιτικής, οἰκονομικής καὶ κοινωνιολογικές ἐπιστήμες, φιλολογία, τέχνη καὶ φυσικὴ ιστορία, λίγο πολὺ, τοῦ ἥσαν οἰκεῖοι χλάδοι καὶ μετεχειρίζετο τὸ πλούσιο διλοστάσιο τῶν γνώσεών του γιὰ νὰ δώσῃ στὰ ἐπιχειρήματά του πολυσχιδῆ ἀποδεικτικὴν δύναμην.

Τὸν περισσότερο καιρὸν ἔμεγε στὴν Γενεύη, δπου εἶχε στῆσει τὴν οἰκογενειακὴν του φωληά. Ὁ βίος του εἶχε μᾶλλον ἥσυχο ἀστικὸν χαρακτῆρα καὶ στὰ κορίτσια του λέγε δτὶς ἔδωσε ἀγγλικὴν αὐτοροφή. Ἀπὸ τὰ 1889 ἐλάμβανε μέρος σδλα σχεδὸν τὰ διεθνῆ σοσιαλιστικὰ συνέδρια, ἀντιπροσωπεύων διάφορες ἐργατικές διοργανώσεις τῆς Ρωσίας, καὶ ἐνίστε ἔκτελοῦσε καὶ καθήκοντα προέδρου. Τὸ 1895 ἐδιώχτηκε ἀπὸ τὴν Γαλλία ὡς ἀναρχικὸς (!), αὐτὸς ποὺ σαρκαστικὰ καὶ λυσσαλέα πολέμησε πάντοτε τὸν ἀναρχισμὸν καὶ ἔγραψε δλόχληρο βιβλίο ἐναντίον του «Ἀναρχισμὸς καὶ Σοσιαλισμὸς». Ὅταν ξαναφάνηκε στὸ σοσιαλιστικὸν συνέδριο τοῦ Παρισιοῦ (1900) μὲ φευδώνυμο, ἡ κυβέρνηση Waldeck — Rousseau ἐθεώρησε καλὸν γιὰ μήν τὸν πειράξη. Συγεράζονταν ταχτικὰ στὸ γερμανικὸν σοσιαλιστικὸν περιοδικὸν τοῦ Kautzky «Die Neue Zeit» δπου μεταξὺ ἄλλων δημοσίεψε σειρὰ ἀρθρῶν γιὰ τὸ μεγάλο ρῶσσο χριτικὸν καὶ κοινωνιολόγο Tchernychevský, ποὺ δημοσιεύτηκαν κατόπιν σὲ βιβλίο γερμανικὸν καὶ ρωσικὸν. Ἀπὸ τὰ ἄλλα δευτερεύοντα συγγράμματά του ἀναφέρομε μὲ τὸ φευδώνυμο Μπέλτωφ:

«Είκοσι χρόνια», συλλογή φιλοσοφικῶν, ιστορικῶν, κοινωνιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν ἀρθρῶν, «Κριτικὴ τῶν κριτικῶν μας» κτλ. κτλ.

Αύτὸς εἶνε δὲ Πλεχάνωφ στὶς σπουδαιότερες ίδεες του καὶ τὴ μεγάλη του θεωρητικὴ ἐπίδραση στὴν κοινωνιολογικὴ φιλοσοφικὴ σκέψη τῶν τελευταίων 30 ἔτῶν στὴν Ρωσία. Μπορεῖ δημοσίευσης στὴν ζωντανὴ ἐργατικὴ ἐπανάσταση νὰ μὴν πῆρε ἄμεσο μέρος καὶ νὰ μὴν μπόρεσε νὰ παλέη τὸ μεγάλο ἔκεινο ρόλο τοῦ ἀρχηγοῦ μὲ κύρος, ποῦ περίμενε Ἰσας ὁ κόσμος ἀπὸ αὐτὸν. Στὴν θεωρητικὴ δύμας ἐπιστημονικὴ περιοχὴ στάθηκε ἀναμφισβήτητα δὲ μεγαλείτερος ἀκαδημαϊκὸς καὶ θεωρητικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς μαρξιστικῆς ίδεολογίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστατικῆς ίδεας στὴν Ρωσία. Ἡ κοινὴ γνώμη τὸν θεωροῦσε τὸν Kautzky τῆς Ρωσίας. "Ολη ἡ νεώτερη γεννεὰ τῶν κοινωνιολογούντων τῆς Ρωσίας λίγο πολὺ εἶναι μαθηταὶ του. Καὶ δταν ἀκόμα δὲ συμφωνοῦσε δλότελα μὲ τὶς ίδεες καὶ τὴν ταχτικὴν του ἥταν ἀδύνατο γὰρ μὴ ἐπηρεαστεῖ ἔστω καὶ λίγο ἀπὸ τὶς φωτεινὲς καὶ ἀντικειμενικὲς ίδεες του. "Οσοι πάλιν ἔτυχε ἀπὸ συγγένεια χαρακτῆρος καὶ πνεύματος γὰρ ἐπηρεαστοῦν βαθύτερα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πλεχάνωφ αὐτοὶ θὰ διατηρήσουν πάντοτε στὸ βάθος τῆς φυχῆς τους τὸν πιὸ μεγάλο θαυμασμὸν, καὶ τὴν πιὸ μεγάλη εὐγνωμοσύνη στὸ ἔξαιρετικὸν genie τοῦ μεγάλου σοφοῦ, στὸν δποτὸ χρωστοῦν ἔνα μέρος τῆς μορφώσεως καὶ γνοτροπίας τους.

οὐδέποτε γράψας εἰς συντάγματα, γράψεις
αρχαιών πατέρων αἰσχύνης διὸ φύκας
τοῦ φύκου. Τόπος επίκλησης οὗτος γέλεται αὐτοῖς
τοῖς θεοῖς πατέρεσσιν αὐτῶν, οὐδὲν οὐδεποτέ
εἶχον τικανονικά ταῦτα εἰπεῖν μηδέ τις
μάλα καὶ ταυτοχήτιν οὐδεποτέ περιέλθει τούτο.
μέτρον — μάλιστας τοι κατέπιε τοῦτο, καὶ
κατέπιε τοῦτο καὶ φύκας εὐαγγελίας μηδέ
χαλαρότερος τοῦ φύκου μηδὲ οὕτα ητούτοις
οὐδὲν αἰσχύνη οὐδὲν περιέλθει τούτοις τοῖς
εργάσμασιν οὐδὲν εργάσματα, καταδικαστήσα,
τις οὖν αἴσχυνα τοῦ φύκου τούτα.

Γιατί τοι διέτασσαν τούτα ταῦτα;
Αὐτοῖς μάλιστας τοῦτο οὐδὲν περιέλθει τούτοις
τοῖς φύκοις χαράσσειν οὐδὲν φέντα

μηδέν.

Σταύρος

ΚΑΙΡΟ 30.χ.1913

* Φωτογραφία από χειρόγραφον Γ. Σταύρου.

ΠΛΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑ ΒΙΑΛΗΝΙΚΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΕΣ
ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΥ

Ε.Γ.Δ. της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΑΙΓΑΙΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΣ ΑΙΓΑΙΟ ΠΟΜΕΑΣ φιλοσοφίας και θεολογίας «ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ» (2)

Εἰς ἔκαστην κοινωνίαν ἀναγκαστικῶς ὑπάρχουν δύο τύποι ἀνθρώπων ἔκ, διαμέτρου ἀντίθετοι εἰς τὰς ψυχικὰς καὶ πνευματικάς των τάσεις: οἱ συντηρητικοί καὶ οἱ ἀντιτηρητικοί! Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰ κοινά, ήσυχα καὶ φύσει συντηρητικά πνεύματα, τὰ δποῖα εἰς δλας τὰς κοινωνίας ἀποτελοῦν τὸν μέγαν δγκον τοῦ λαοῦ. Κύριον χαρακτηριστικόν των εἶναι ἡ ψυχική των αὐταρέσκεια καὶ ἡ νωθρότης καὶ δχνηρία τοῦ πνεύματός των. Διαρκῶς εὐχαριστημένοι μὲ τὸν ἑαυτόν των καὶ τὴν κοινωνίαν των, εύρισκουν λαμπράς τὰς ἀτομικάς των ἔξεις. Καλὰ καὶ ἀγια τὰ συστήματα τοῦ τόπου των μὲ τὰ δποῖα ὑπνωτίσθησαν ἔκ μικρᾶς ἥλικίας. Πᾶγ τὸ ἔξερχόμενον τῶν μέχρι τοῦδε ἴδεων καὶ ἔξεών των, τῶν ἥθῶν καὶ ἔθίμων τῆς κοινωνίας των εἶναι δι' αὐτοὺς ἀντιπαθές, ἀνόητον, δλέθριον, ἀπατρικαὶ προδοτικόν. Οἱ συντηρητικοὶ οὗτοι ἀποτελοῦν τὴν νωθρὰν καὶ ἀκίνητον μάζαν ἐπὶ τῆς δποίας συγθώς στηρίζονται αἱ διάφοροι κυβεργήσεις καὶ δλοὶ οἱ ἔχοντες συμφέρον εἰς τὴν διαιώνισιν τοῦ ἔκαστοτε κοινωνικοῦ καθεστώτος.

Ἄπεναντι τούτων ἵσταται ἡ μικρά, ἐλαχίστη μειονοψηφία τῶν φύσει ἀνησύχων, ἐπαναστατικῶν πνευμάτων, τὰ δποῖα οὐδέποτε εἶναι εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτόν των

καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν, παντοῦ καὶ πάντοτε διαβλέπουν ἐλαττώματα καὶ τρωτὰ σημεῖα ἀξια διορθώσεως καὶ ἀλλαγῆς. Καὶ εἰς τὰ ἀνήσυχα, ἐπαναστατικὰ καὶ προφητικὰ ταῦτα στοιχεῖα διφείλει χυρίως εἶπεν ἡ κοινωνία τὰς ἔκαστοτε γένες ἰδέας καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, τὰ ἀνταποκρινόμενα ἀλλωστε, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς βαθύτερας ψυχικάς, κοινωνικάς, οἰκονομικάς ἢ ἑθνικάς ἀνάγκας. Ἐὰν διμως ἢ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως ἀνησύχων ἐπαναστατικῶν στοιχείων εἶναι ἀναπόφευκτος διὰ μίαν κοινωνίαν, τὸ ποιεῖ δὲ διμως καὶ δέδαθι μόδις τῆς ἐπαναστατικότητὸς τῶν δὲν εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε τὰ αὐτά, ἀλλὰ ποικιλλουν ἀναλόγως τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἔκαστοτε κοινωνίας. Ὅσον δηλαδὴ μία κοινωνία εἶναι περισσότερον πολιτισμένη, περισσότερον σοδαρά καὶ πειθαρχημένη, τόσον σοδαρώτεροι καὶ θετικώτεροι εἶναι καὶ οἱ ἐπαναστάται τῆς, μὲν ἀνώτερον χαρακτῆρα, μεγαλειτέραν ἥθικήν καὶ πνευματικήν πειθαρχίαν καὶ εὔρυτέρους ψυχικούς καὶ πνευματικούς δρίζοντας. Ἀναφορικῶς μὲ τὴν κοινωνίαν μας καὶ αὐτὴν βεβαίως, σύμφωνα μὲ τὸν γενικὸν κανόνα, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὰ ἀνήσυχα καὶ ἐπαναστατικὰ τῆς πνεύματα. Διυστυχῶς διμως ἐπειδὴ τὸ ἐπιπέδον τοῦ ἥθικου κοινωνίας πνευματικοῦ τῆς πολιτισμοῦ ἵτο πολὺ ταπεινόν, κατ' ἀνάγκην καὶ οἱ ἐπαναστάται μας ἔπρεπε νὰ ἥσαν ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, ἐν μέρει τουλάχιστον, ἐλαττωματικοί, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐχὶ εἰς τὸ ὄφος τῶν ἐπαναστατῶν τῶν ἀλλων περισσότερον προηγμένων εὔρωπαικῶν κοινωνιῶν. Τὸ τοιούτον ἴστορικῶς ἵτο ἀναπόφευκτον καὶ μοιραῖον καὶ δὲν πρέπει νὰ προσβάλῃ κανένα. Καὶ τώρα δὲς ἴδωμεν ἐν συντομίᾳ ποῖοι ἥσαν οἱ μέχρι τοῦδε κοινωνικοί ἐπαναστάται μας. Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου μέχρι τοῦ 1863, τῆς ἐγκα-

θιδρύσεως δηλαδή τοῦ συντάγματος, δὲν ἔλειψαν νὰ ἀναφαίνωνται ἀνήσυχα καὶ ἀνταρτικὰ στοιχεῖα, διαμαρτυρόμενα κατὰ τῶν διαφόρων καταχρήσεων, πιέσεων καὶ ὑπερβολῶν. Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν δμως τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν βαθμαλαγ ἔξαφάνισιν τῆς ἐπαγαστατικῆς γενεᾶς ἀφ' ἐνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ἀλλους εἰδικοὺς τυπικοὺς κοινωνικοὺς λόγους, τοὺς δποίους ἀγεφέραμεν ἀνωτέρω, ἐπῆλθε βαθμηδὸν πλήρης ἀποτελμάτωσις εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ μας θέου, χρησιμεύσασα κατόπιν ως κάλλιστον τροφικὸν ἔδαφος δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ συντηρητικά, σχολαστικά καὶ δογκιχωτικά δργια. Ἡ πρώτη γενναία ἀντίδρασις καὶ τὸ πρῶτον καθαρῶς ἐπαγαστατικὸν κίνημα ἐναντίου τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ ἀβδηριτισμοῦ ἀγεφάγη πρὸ τριακούταετίας περίπου καὶ ἔξακολουθεῖ ἐπὶ δεκάδας τώρα ἐτῶν μὲ τὸν ἴδιον πάντοτε ἀδιάπτωτον ἐνθουσιασμὸν καὶ φαγατισμὸν, μαχόμενον ὑπὲρ μας ὡρισμένης λογικῆς, ζωντανῆς καὶ ωρίμου πλέον ἴδεας, ἐνισχύον καὶ αὐξάνον καθημεριγῶς τὸ πολεμοχαρὲς στρατόπεδόν του. Καὶ τοῦτο εἶγαι ἀκριβῶς τὸ ἀψευδέστερον καὶ ἀκραιφγέστερον τεκμήριον τοῦ δικαίου καὶ τῆς ζωτικότητός του.

Τὸ ἐπαγαστατικὸν τοῦτο κίνημα εἶγαι τὸ πολύκροτον γλωσσικὸν ζήτημα, καὶ οἱ πρῶτοι γνήσιοι καὶ συστηματικοὶ ἐπαγαστάται μας: οἱ δημοτικισταὶ —οἱ ἀτρόμητοι ὑπέρμαχοι τῆς ζωντανῆς μητρικῆς μας γλώσσης! Οἱ δημοτικισταὶ μέχρι σήμερον ἐπραξαν οὐχὶ δλίγα πρὸς διαπαιδαγώγησιν καὶ ἀφύπνισιν τῆς κοινωνίας μας καὶ εἰς τὸ μέλλον θεοβαίως θὰ πράξουν ἀκόμη περισσότερα, διότι τώρα ἀκριβῶς εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεώς των, πλήρεις οὐχὶ μόνον συγκασθήσεως τῆς δυνάμεώς των,

καὶ τῆς ἱστορικῆς των ἀποστολῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρχετὴν πλέον πείραν εἰς ζητήματα κοινωνικῆς δράσεως.

Καὶ ἐάν μέχρι σήμερον δὲν ἔχουν πράξει δλα ταῦτα εἰς τοῦτο πταίει οὐχὶ ἡ καλὴ τῶν θέλησις, ἀλλὰ ἡ οὗτοπιστικὴ τῶν τακτικῶν ταῦτα καὶ τὸ διάδυμα δὲν ἦδύγατο νὰ δώσῃ ἀπολύτως σύνθετὰ ἀποτελέσματα. Καὶ ἡ ἐλαττωματική αὕτη τακτικὴ ἵτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀτελοῦς των φιλοσοφικῆς καὶ κοινωνικῆς μορφώσεως καὶ ἄλλων κοινῶν εἰς δλους μας ἐλαττωμάτων χαρακτῆρος, διὰ τὰ διόποια θὰ γίνη περαιτέρω ἔκτενής λόγος χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας.

Η δικαιοσύνη δύμως ἀπαιτεῖ δπως πρῶτον ἀγαφέρωμεν τὰς μπηρεσίας των καὶ τὰ καλά των, προτοῦ προβῶμεν εἰς τὴν δυστυχῶς πολὺ εὔκολον κριτικὴν τῶν ἐλαττωμάτων των.

Δι’ ἔνα ἀντικειμενικὸν ἱστορικὸν καὶ κοινωνιολόγον δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὰ ἀμφιβολία ὅτι οἱ δημοτικισταὶ ἐκλήθησαν ὑπὸ τῆς ἱστορίας δπως παίξουν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς κοινωνίας μας.

Εἶναι σχετικῶς τὰ γνωστικώτερα, ζωντανότερα, προδευτικώτερα, εἰλικρινέστερα, γενναιότερα καὶ τὰ μᾶλλον ἔνθουσιώδη παιδιὰ τῆς κοινωνίας μας. Ἀφοῦ κατώρθωσαν ἐν τῷ μέσῳ τοιούτου ωκεανοῦ φεύδους καὶ ἀπάτης, ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης σχολαστικῆς, διεφθαρμένης καὶ σατανικῶς ἐγωιστικῆς ἀτμοσφαίρας νὰ ἀπαλλαχθοῦν ἰσχυρῶν προλήψεων, ἔστω καὶ εἰς μερικὰ μόνον ζητήματα, τὸ τοιοῦτον ἀποδεικύει ὅτι ἔχουν ὑγιῆ ἐγκέφαλον, γενναῖον, εἰλικρινή καὶ γνήσιον ἐπαναστατικὸν χαρακτῆρα.

Καὶ ἔχουν πράγματι τὰ ἀπαραίτητα γνωρίσματα καὶ χαρακτηριστικὰ τὰ διόποια διαχρίνουν τοὺς ἐπαναστάτας: Πρῶτον εὔκολαν νὰ ἀπορρίπτουν τὰς καθιερωμένας ἴδεας, προλήψεις, διδαχὰς καὶ ψυχώσεις καὶ δεύτερον φιλομάθειαν

νὰ ἀγαζητοῦν καὶ εὑρίσκουν νέα συστήματα, εὐχόλως παραδεχόμενοι ταῦτα καὶ συζητοῦντες ἀπροσώπως καὶ διγεν πάθους καὶ προκαταλήψεως πᾶσαν γέαν ιδέαν, ἀρκεῖ γὰρ εἶναι εἰλικρινῆς, λαμβάνοντες αὐτὴν ἐκ τῆς οὐσιαστικῆς της ἀπόφεως καὶ οὐδέποτε χανόμενοι εἰς μικρολόγους σοφιστικούς τύπους καὶ στρεφοδικίας. Ἐκ τῆς ἀπόφεως ταύτης οἱ δημοτικισταὶ ὅχι μόνον εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς γλωσσικῆς μας μεταρρυθμίσεως, ἀλλὰ τὰ ιδόνα συεδὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑγιαί στοιχεῖα. τὰ δυνάμενα νὰ ἐπανασταθῶσυν εἰς δλους τοὺς κλάδους τῆς ζωῆς, οἱ μόνοι εἰλικρινεῖς φίλοι καὶ ὑποστηρικταὶ οἰασδήποτε γέας ἐπαναστατικῆς ιδέας. Αὐτὸς ἀλλως τε εἶναι καὶ φυσικόν: Διότι ἔκεινος δὲ ποτοῖς δεικνύει φιλομάθειαν καὶ ἀνεκτικότητα εἰς ἐν σημεῖον δὲν δύναται παρὰ νὰ τὴν δείξῃ καὶ εἰς δλα τὰ ἄλλα ζητήματα. Ἐπομένως οἰασδήποτε τολμηρὰ ιδέα, οἰασδήποτε γέα ἐπαναστατική θεωρία, μόνοι μεταξὺ τῶν δημοτικιστῶν δύναται νὰ εὕρῃ ἀκροατάς, θαυμαστάς καὶ εἰλικρινεῖς φίλους καὶ δπαδούς.

Καὶ ἐὰν πράγματι ρίψωμεν ἐν διπλοῦν διλέμμα εἰς τὴν σημερινὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ τόπου μας, θὰ ιδωμεν ἀμέσως δτι ἀκριβῶς εἰς τὰς τάξεις τῶν δημοτικιστῶν εὕρονται διάφοροι γέαι ἐπαναστατικαὶ ιδέαι τοὺς δπαδούς των καὶ ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ δημοτικισμοῦ ἔξτηλθον οἱ δημιουργοί, ἀναγεννηταὶ καὶ εἰσηγηταὶ γέων ιδεῶν καὶ συστημάτων εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ζωῆς μας. Εἰς αὐτοὺς δφείλεται κατὰ πρῶτον λόγον ἡ γλωσσικὴ μας ἐπαγγέλστας, ἡ πρώτη μεγάλη καὶ συστηματικὴ ιδεολογικὴ ἐπαναστατικὴ κίνησις τῆς Νεωτέρας Ελλάδος. Η ιδέα τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως χρονολογεῖται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰώνος (Αδαμάντιος Κοραῆς, Γρη-

γόριος Κωνσταντάς, Δανιήλ Φιλιππίδης, Ἰωάννης Βηλαρᾶς, Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, Διογύσιος Σολωμός, Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Ἰούλιος Τυπάλδος, Παναγιώτης Χιώτης, Γεώργιος Τερτσέτης, Ἀντώνιος Φατσέας, Γεώργιος Ζαλοχώστας, Ἀνδρέας Λασκαράτος, Ἰάκωβος Πολυλάζοτλ. κτλ.). "Αν καὶ εἰς τοὺς προηγουμένους αἰῶνας δὲν ἔλειψαν ἐπίσης μεμονωμέναι καὶ σποραδικαὶ γνῶμαι κατὰ τῆς διδασκαλικῆς σχολαστικῆς ἀρχαιομαγίας. (Σοφιανός, Σκοῦφος, Μηγιάτης, Καυταρτσῆς κτλ. κτλ.). Ἀλλὰ τὴν καθαυτὸ δύθησιν καὶ συστηματικὴν κίνησιν ἔλαβε ἡ γλωσσικὴ μεταρρύθμισις ἀπὸ τριακονταετίας χάρις εἰς μίαν μεγάλην φυσιογνωμίαν, τὸν Ἰωάννην Ψυχάρην, καθηγητὴν τῆς γεωτέρας ἐλληνικῆς ἐν Παρισίοις, ἄνδρα λισχυρᾶς θελήσεως, πολεμικοῦ χαρακτῆρος, φλογερᾶς ἴδιοσυγκρασίας καὶ μεγάλης ρητορικῆς δυνάμεως, στηριζομένης εύτυχῶς καὶ ἐπὶ σοβαρᾶς εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, στοιχείων ἀπαραιτήτων δι' ἀρχηγὸν ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἔχοντα συγάμια καὶ τὸ προσδόν νὰ ζῆ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπομένως δυνάμενον νὰ ἔχφέρῃ ἐλευθέρως τὰς ἴδεας του χωρίς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ διάφορα τοπικά ἔμποδια.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία δτι δ. κ. Ψυχάρης μὲ τὸν ἀμείλικτον καὶ μελετημένον πόλεμον τὸν δποῖον ἀγρίως ἐκήρυξε ἐναγτίον τοῦ σχολαστικοῦ δασκαλισμοῦ καὶ μὲ τὴν φλογεράν του εὐγλωττίαν ἀφύπνισε καὶ ἐνεθουσίασε οὐχὶ δλίγας συνειδήσεις, τινὲς τῶν δποίων ἥσαν ἥδη ὕριμοι καὶ ἐνδομύχως εἶχον φθάσει εἰς τὸ ἴδιον ἀργητικὸν συμπέρασμα ἀγαφορικῶς τῆς ἀψύχου, νεκρᾶς καὶ μουμιώδους καθαρευούστης γλώσσης μας. Καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς πρώτους σοβαροὺς συνεργάτας τοῦ κ. Ψυχάρη ἐξ ίσου σθενα-

ρῶς καὶ γενναῖως κηρύξαντας τὸ νέον γλωσσικὸν εὖαγγέλιον: Ἀλέξανδρον Πάλλην, Ἀργύρην Ἐφταλιώτην καὶ, δραδύτερον, Κωστῆν Παλαμᾶν, ἄνδρας μὲν γεγγαῖον χαρακτῆρα, φλογερὸν πατριωτισμὸν καὶ σοβαρὰν λογοτεχνικὴν ἴδιοφυῖαν καὶ μόρφωσιν. Τούτους ἡχολούθησαν περαιτέρω δλόχληρος πλειάς ἐνθουσιωδῶν ἐπαγαστατῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λογοτεχνῶν, οἱ δποῖοι σήμερον κατήντησαν νὰ μετρῶνται κατὰ ἑκατοντάδας καὶ ἵσως καὶ χιλιάδας, καὶ προσέδωκαν πλέον εἰς τὸ κίνημα τὴν συγησπισμένην διαδικήν του μορφήν. Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας δψείλομεν νὰ δμολογήσωμεν δτι ταυτοχρόνως καὶ δλίγον τι ἐγωρίτερον τοῦ κ. Ψυχάρη ἄλλοι σοβαροί καὶ μελετημένοι ἄνδρες (Βεργαρδάκης, Χατζιδάκης καὶ Ροΐδης) οὐχὶ δλίγον συγέτειναν εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐντελῶς παθολογικῶν δργίων μᾶς ἀρχαιομαγοῦς σπείρας σχολαστικῶν δασκάλων, (Ψευδαττικισταί, Κόντος, Μιστριώτης, κτλ.) οἱ δποῖοι μονομερῶς ὑπυωτισμένοι μὲ ἀρχαῖα κείμενα, γραμματικὰς καὶ συντακτικὰ συνέλαβον τὴν καθαυτὸ φρενοβλαβῆ ἴδεαν νὰ κηρύξουν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θετικοῦ 19ου αἰῶνος μίαν ζωντανήν γλῶσσαν ἐνδεσ δλοχλήρου πολιτισμένου λαοῦ ἐγ δι ω γ μ φ, ἐπὶ τῷ λόγῳ δτι δῆθεν εἶναι χ υ δ α i α καὶ ἐπομένως ἀξία ἀμειλίκτου καταδιώξεως καὶ συστηματικῆς καταστροφῆς, καὶ ταυτοχρόνως ἔξεδήλωσαν τὴν ἀντιψυχολογικήν καὶ αὐτόχρημα ἔξωφρενικήν τάσιν νὰ ἀναστήσουν καὶ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωὴν εἰς δλας της τὰς λεπτομερείας μίαν ἐντελῶς γεκράν πλέον ἀρχαῖαν γλῶσσαν, ὡς ἐάν το ποτὲ φυσιολογικῶς δυνατὸν γὰρ ἀναστῆσῃ κανεὶς μίαν μούμιαν καὶ προσαρμόσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ψυχολογίαν, τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς μας ἐποχῆς.

Ίδιως οἱ κύριοι Γεώργιος Χατζιδάκης καὶ Ἐμμανουὴλ